

notarski arhiv ter v mestni in nadškofijski knjižnici. Za čas med 1270 in 1405 je v knjigi objavil 1444 daljših in krajših izpisov, ki se nanašajo na celoten slovenski prostor, v posameznih primerih pa še nekoliko širše, ki so zaradi bogastva svojih podatkov za zgodovino slovenskega prostora v tistem času še kako pomembni in uporabni (npr. za razvoj cerkvene mreže, za gospodarske stike, za zgodovino nižjega plemstva itd.) in ki ponovno opozarjajo na pomen in važnost furlanskega gradiva za našo preteklost. V tem oziru je vsekakor ena od nalog slovenskega zgodovinopisja tudi ta, da se načrtneje in sistematičneje posveti zbiranju in objavljanju tega gradiva, ki ne samo, da ga je še ogromno, ampak je praktično neobvladljivo (s tem v zvezi za ilustracijo samo podatek iz avtorjevega uvoda v knjigo, da samo notarski arhiv (v okviru Državnega arhiva v Vidmu) obsega 10.846 fasciklov s spisi 3518 notarjev v 350.000 zvezkih z okoli 14 milijonov vpisov od leta 1259 dalje; kje pa je še ostalo videmsko in sploh furlansko gradivo. Mimogrede: že samo te številke pričajo, da je sodba o nepismenem srednjem veku pavšalna in krivična).

Za konec želim poudariti samo še dve stvari: da ima knjiga obsežen register, brez katerega si seveda edicije virov ni mogoče predstavljati, ki pa je hkrati – zaradi novega gradiva, ki ga delo prinaša – tudi pomemben prispevek k zgodovinski topografiji slovenskega prostora; in drugič, da je *Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma* izšlo kot štirinajsta knjiga ene temeljnih akademjskih serij, to je serije *Viri za zgodovino Slovencev*, katere prva knjiga je izšla že daljnega leta 1939 – torej v času neposredno po ustanovitvi AZU –, ko je Milko Kos objavil *Urbarje salzburške nadškofije*, in v okviru katere je Božo Otorepec skupaj s Sergijem Vilfanom in Vladom Valenčičem leta 1986 že objavil dve ljubljanski trgovski knjigi iz prve polovice 16. stoletja.

Peter Štih

Pri pregledu Kazala krajevnih imen v knjigi Boža Otorepca *Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma (Udine) 1270–1405* (Ljubljana 1995) sem ugotovil nekaj napačnih razrešitev; skušal sem tudi poistovetiti nekatera krajevna imena, ki jih avtor ni ali pa jih je le deloma razrešil. Nekaj pripomb sem prof. dr. Otorepcu sporočil v pismu. V odgovoru nanj mi je priporočil, da »bi bilo dobro, ko bi jih ob kakem poročilu o tej knjigi v primorskih publikacijah tudi objavili, da bi tako vsaj tem potom prišle do bralca« (pismo z dne 14.2.1996). Napotila prof. Otorepca nisem povsem upošteval, saj sem svoje opazke namenil za objavo v *Zgodovinskem časopisu*.

1. *Algebana*. Ime ni pojasnjeno. Francesco di Manzano (*Annali del Friuli*. III, Udine 1860, 100) omenja Ghebardusa de Traburga, gospoda iz Albane; verjetno o isti osebi najdemo podatek tudi pri Otorepcu (*Gradivo*, 545). Algebana je torej Albana (slov. Ibana), kraj v bližini slovenske etnične meje ob reki Idriji.

2. *Bernate*. Ime ni pojasnjeno. Morda se v imenu skrivata Dolenji (Podbarnas) oziroma Gorenji Barnas v Beneški Sloveniji.

3. *Brayda*. Ime ni pojasnjeno. V Furlaniji je precej razširjeno krajevno (ledinsko) ime. Morda je Johannes de Brayda capitaneus Mosse (Otorepec, *Gradivo*, 2) istoveten z Giovannijem de Braida pri F. di Manzanu (n. d., III, 2).

4. *Breçe*. Ime je pojasnjeno kot Brdice pri Medani, vendar z vprašajem. Danes tako ime (Brdice) v Medani in njenem okolišu ni ohranjeno. V Brdih sta pa naselji Brdice pri Neblem in Brdice pri Kožbani.

5. *Castagnauič*, *Castagnauiza*, *Costaneuiça*, *Chastagnauiča*. Ime je pojasnjeno kot Kostonjevic pri Kanalu oziroma Gorici, vendar z vprašajem. Izključiti je možnost, da bi bila navedena kraja Kostonjevic na Krasu ali Kostonjevic (Nova Gorica). Zato pa bi lahko izbirali med Kostonjevico pri Ligu (občina Kanal) in naseljem Kostonjeve pri Dobrovem v Brdih.

6. *Chamniach*. Ime ni pojasnjeno. Najbolj verjetno se omenjajo Kamnje na Vipavskem.

7. *Chal*. Ime je pojasnjeno kot Kal. K temu bi bilo potrebno dodati, da gre za kraj pri Bovcu, ki skupaj s Koritnico tvori naselje Kal-Koritnica, torej Colocz et Coritie (Otorepec, *Gradivo*, 1142), kar je pravilno pojasnjeno.

8. *Cren*. Ime ni pojasnjeno. Omenja se seveda gora Krn, ki je kot Cren zapisana tudi v tolminskem urbarju iz leta 1377 (M. Kos, *Urbarji Slovenskega Primorja*. I, Ljubljana 1948, 53).

9. *Cylgino*. Ime ni pojasnjeno. Decania (villa) de Cilgino je navedena v tolminskem urbarju (1377) in je v objavi urbarja poistovetena z naseljem Čiginj na Tolminskem.

10. *Delegnano*. Ime je pojasnjeno kot Dolegnano (?) v Furlaniji. Zelo verjetno gre za kraj Dolegnano pri S. Giovanni al Natisone (nedaleč od slovensko-romanske etnične meje). Okoli leta 1300 se kraj omenja kot Dolognana (G. Frau, *Dizionario toponomastico del Friuli-Venezia Giulia*, Udine 1978, 57–58).

11. *Doglacum*. Ime ni pojasnjeno. Zelo verjetno se omenjajo Dolje na Tolminskem; v tolminskem urbarju (1377) so navedene kot Doliach in Dugliach.

12. *Forna*. Ime je pojasnjeno kot Forni Avoltri. Toda v Furlaniji se nahajata tudi Forni di Sopra in Forni di Sotto.

13. *Gabriach*. Ime je pojasnjeno kot Gabrje (pri Vipavi). V Vipavski dolini poznamo Gabrje v dolini Branice (pritok Vipave) in Gabrje pri Sovodnjah (Italija).
14. *Griglons*. Ime ni pojasnjeno. Morda se omenjata Grions pri Povolettu, oziroma Grions pri Sedeglianu, ki se navajata leta 1268 kot Griglons (Frau, n.d., 68).
15. *Grimalda*. Ime ni pojasnjeno. Grimalda je naselje pri Pazinu v Istri.
16. *Gradina*. Ime pojasnjeno kot Gradina, kar je seveda za bolj natančno identifikacijo premalo. Zelo verjetno se omenja vas Gradno v Brdih.
17. *Gruisipach*. Ime ni pojasnjeno. Morda se omenja Hruševlje v Brdih; okoli leta 1300 se ime kraja pojavi v obliki Crusse (M. Kos, *Urbarji Slovenskega Primorja*. II, Ljubljana 1954, 279, 280).
18. *Jaymnic, Jaynich, Yaynich*. Ime pojasnjeno kot Jagnjed (Iainich) v Furlaniji. Kraj Jagnjed ni poznan, pač pa se leta 1120 omenja Jamnich (Frau, n.d., 70), ki je današnji Ialmicco pri Palmanovi.
19. *Juanic*. Ime ni pojasnjeno. Zagotovo je mogoče trditi, da se omenja kraj Joannis v Furlaniji; leta 1219 se omenja kot Joanniz (Frau, n. d., 71).
20. *Juisgniuich*. Ime je pojasnjeno kot Višnji vrh vendar z vprašajem. Podobno oziroma enako so razložena tudi imena *Visgniuich, Visneuicho, Wesignicht, Wisniwich*. Z gotovostjo je mogoče zapisati, da se vse navedene oblike rabijo za kraj Višnjevik v Brdih. Osebo Vricio de Visneuicho (Otošec, *Gradivo*, 146) srečamo tudi pri Francu Kosu (*Goriška Brda v srednjem veku*. Jadranski almanah 1923, 21, 22) kot Frica iz Višnjevika.
21. *Mast*. Ime pojasnjeno kot Most pri Landarju v Furlaniji, vendar z vprašanjem. Iz objavljenega gradiva je mogoče spoznati, da gre za kraj Smast na Tolminskem. K razlagi, da gre za kraj pri Landarju na Furlanskem, je potrebno pojasniti, da se kraj nahaja pravzaprav v Beneški Sloveniji. Tu se nahajata tudi Platišče in Čepletišče, ki naj bi po razlagi v Otoševci knjigi bila na Furlanskem.
22. *Neunla*. Ime ni pojasnjeno. Verjetno je ta kraj Neblo v Brdih.
23. *Nusperch*. Kraj, ki ga omenja Otošec (n.d., 99), zelo verjetno ni Nussberg na Koroškem, pač pa Orehek pri Prestranku.
24. *Nouachi*. Ime pojasnjeno kot Novaki in nič več. Iz objavljenega gradiva je mogoče ugotoviti, da gre za enega izmed treh krajev, ki v Istri nosijo isto ime.
25. *Nugla*. Ime ni pojasnjeno. Nugla je kraj pri Buzetu.
26. *Poglobnio*. Ime ni pojasnjeno. Morda je to Poljubinj, ki se leta 1377 omenja kot Pogloblin.
27. *Polacz*. Ime ni pojasnjeno. V spodnjem Posočju, na ozemlju Italije, je kraj Polače (Polazzo).
28. *Prapot, Prapoth*. Ime je pojasnjeno kot Praprotno (Prepetto) ob slovensko-romanski meji na robu Brd. Pravilna slovenska oblika imena je Prapotno.
29. *Quadriuo*. Ime ni pojasnjeno; gre za Codroipo zahodno od Vidma.
30. *Rodepol, Rodopol*. Ime je pojasnjeno kot Rodopol v Furlaniji. Najbolj verjetno gre za Sredipolje (Redipuglia) v spodnjem Posočju, s katerim pa Otošec poistoveti ime Rodopoya. Na tem mestu je mogoče omeniti, da je Sredipolje iznajdba novih časov in da bi se kraj (v njem ne živijo Slovenci) moral imenovati pravzaprav Rodopolje (Redipolje).
31. *Risimburch*. Ime ni pojasnjeno, morda gre za vzpetino Rižemberk pri Čolu nad Ajdovščino.
32. *Ritasperch, Ritinsperch, Ritisperch, Ritisperga*. Ime je pojasnjeno kot Rašpor v Istri. To je pomota, ker se omenja grad Rittersberg pri Višnjeviku v Brdih.
33. *Runcina*. Ime ni pojasnjeno. Morda v imenu spoznamo Ročinj v dolini reke Soče.
34. *S. Daniele*. Ime pojasnjeno kot Štanjel (?). Iz objave je mogoče spoznati, da se omenja S. Daniele v Furlaniji.
35. *Selça, Selcha, Selza, Selieç*. Ime pojasnjeno kot kraj Selce v Brdih. Kraja s tem imenom danes v Brdih ni. V Beneški Sloveniji so v dolini reke Idrije Selce (Cladrecis), vasi z istim imenom sta tudi pri Klodiču in pri Št. Lenartu. V dokumentu (Otošec, *Gradivo*, 812) z dne 25. januarja 1338 pa se omenjajo verjetno Selca pod Vrsnom na Tolminskem.
36. *Sclusa, Clusa*. Ime pojasnjeno kot Kluže. Toda Kluže poznamo na Bovškem pa tudi v Kanalski dolini (Chiusaforte).
37. *Senasença, Senencha, Senesencha, Senosecha, Senosemcha, Senosenca, Senosencha, Sinesencha, Sonasença*. Ime pojasnjeno kot Senožeče, v resnici gre za Snežeče v Brdih. Kot Senožeče bi lahko opredelili kraj, ki se omenja 14. aprila 1288, 30. avgusta 1292, 12. maja 1295 (Otošec, *Gradivo*, 45, 99, 164).
38. *Suignacho*. Ime je pojasnjeno kot Svinjak nad Bovcem, vendar z vprašajem. Najverjetneje se omenja Sovinjak (Sovignacco) pri Buzetu.
39. *Striglau*. Ime pojasnjeno kot Strgaršče. V Brdih so vsaj tri taka ledinska imena.

40. *Trauna*. Ime pojasnjeno kot Trnovo, vendar z vprašajem. Zelo verjetno se omenja Potravno (lahko tudi Podravne ali Natravno) v bližini Kanala ob Soči.

41. *Tresnica in Sclauons*. Ime pojasnjeno kot Drežnica v Brdih. Zelo verjetno se omenja Drežnica na Tolminskem.

42. Kot zaključno opombo naj bo dovoljeno zapisati, da *Gorico* poznamo le pod tem imenom in ne kot Staro Gorico. *Pevma* ni del Gorice, marveč samostojno naselje v občini Gorica. *Jesenica* pri Cerknem se piše v edninski obliki. *Plave* se nahajajo v dolini reke Soče in ne v Brdih. *Gabrovce* v občini Zgonik (Italija) ima uradno italijansko obliko kot *Gabrovizza San Primo*. *Koludrovici* (občina Zgonik) se po italijansko pravi *Colludrozza*.

Branko Marušič

Ignacij Voje, *Slovenci pod pritiskom turškega nasilja*. Ljubljana : Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1996. 271 strani.

Turški vpadi, obramba proti njim in posledice vpadov so bili ena izmed velikih tem slovenskega zgodovinopisja. Tudi prof. Voje je večkrat posegel v to problematiko. Pritegovala so ga zlasti tista vprašanja iz »turške« problematike, ki v slovenskem zgodovinopisju niso bila ali pa so bila slabše obdelana (prim. V. Simoniti, Prof. dr. Ignacij Voje praznuje sedemdesetletnico, ZČ 50, 1996/1, str. 5 sl.). Nova spoznanja pa je strnil v knjigi *Slovenci pod pritiskom turškega nasilja*, plod dolgoletnega preučevanja, ki je izšla v letu njegove sedemdesetletnice.

Avtor je v knjigi po eni strani povezal rezultate starejšega zgodovinopisja ter lastna spoznanja, po drugi strani pa je vanjo vključil doslej manj znane segmente posledic turških vpadov, ki se jim pripisuje pomen dejavnika pri utrjevanju zavesti ljudi o pripadnosti deželi in rodnemu kraju ter z močno povezovalno vlogo pri združevanju prebivalstva slovenskih dežel. Besedilo prikazuje večstoletno s turškimi vpadi povezano dogajanje nekoliko drugače in z drugimi poudarki kakor avtorji pred njim. Vsebinsko težišče knjige je namreč na posledicah turških vpadov, kako jih je prebivalstvo slovenskih dežel občutilo, kako se je nanje odzivalo, kako je prenašalo grozote uničevanja.

S strnjnim opisom političnega, gospodarskega in družabnega razvoja je prof. Voje nakazal osnovne črte razmer, v katerih so bile slovenske dežele žrtve turških navalov. Še posebej je poudaril odnos družbenih slojev do obrambe pred njimi. V skrbno koncipiranem poglavju o kronologiji vpadov (1408–1426, 1469–1483, 1483–1520, 1522–1559, vpadi v Prekmurju v 17. stoletju), ki je zavoljo boljšega razumevanja posledic ni mogel izpustiti, je povezal s splošno oceno turške osvajalne politike in analiziral tako posamezna obdobja vpadov kakor tudi vsak posamezni pohod glede na neposredne posledice za prizadeto območje in prebivalstvo. Z opisom napadov je z njimi smiselno povezal dobro organizirano turško vojnisko službo in vpadne poti turških čet, po drugi strani pa vse oblike obrambnih naporov proti njim do uveljavitve Vojne krajine (fevdalna in najemniška vojska, »črna vojska«, obveščevalna služba, »turški glasi« in mreža gmadnih točk. Vzporedno s tem so nanizana tudi vsa poglavitna turška grozodejstva, ki so stoletja ostala v spominu ljudi: plenjenje, požiganje, ubijanje in množično odvajanje ljudi v suženjstvo.

V drugem, osrednjem delu knjige, ki zavzema skoraj dve tretjini besedila, so v ospredju posledice turških vpadov. Med vrsto poglavij, ki govorijo o tem, se avtor ni mogel izogniti Celjskim grofom, njihovi rasti po bitki pri Nikopolju, v kateri je sodeloval grof Herman II. in bil med rešitelji kralja Sigismunda, ter njihovim posegom v balkanski prostor v času prodiranja Turkov v Evropo. Prav tako pa se ni izognil vpetosti teh razmer v slovensko reformacijo, saj so iz tega izšla pričakovanja, da se bodo s spreobrnitvijo Turkov končali njihovi napadi.

V ospredju je seveda prikaz obrambnih naporov, načinov obrambe slovenskih dežel in njihovega prebivalstva, med drugim tudi utrjevanja mest na slovenskih tleh. Prva faza prezidav, preurejanj in utrjevanja srednjeveških mestnih obzidij začanja že sredi 15. stoletja. V zvezi s tem se v 70. letih obda z obzidjem tudi nekaj v mesto povzdignjenih trgov na Slovenskem. Vrhunec doseže gradnja obrambnih objektov okoli mest po porazu pri Mohaču in sledečem približevanju Turkov mejam habsburških dednih dežel. Pri tem so v velikem številu sodelovali italijanski arhitekti in graditelji. Posebej je poudarjena obramba podložnih kmetov, v glavnem prepuščenih v teh naporih samim sebi, prikazana njihova iznajdljivost, vztrajnost in junaštvo v skrbi za domačije, premoženje in življenje. Slike teh naporov dopolnjuje prikaz množične gradnje cerkva in taborov, posejanih po slovenskem ozemlju, kjer je vaško prebivalstvo našlo tolažbo in zaščito pred sovražnikom.

Ni izpuščena skrb za sicer redke odkupe v bojih zajetih ujetnikov, med njimi zlasti plemičev, vojaških poveljnikov in v suženjstvo odpeljanih ljudi. Petina v suženjstvo odpeljanih ljudi je pripadla sultanu, druge so pridržali vojaški poveljniki, ki so jih zajeli, in lokalni oblastniki. Uporabljali so jih kot delovno silo na posestvih ali pa so jih prodali na suženjskih sejmih. Bogate ujetnike, plemiče in meščanske trgovce, so za visoke odkupnine osvobajali, preprosti ljudje so le redko imeli to srečo. Posredniško vlogo pri teh poslih so